

Prstan.

(Spisal *I. Marin.*)

Ne veste, kaj se pravi: siromak? Ne, ne veste! Luč sveta ste zagledali na baržunastih blazinah in skozi celo življenje vas ni srečala nesrečenosna, z grenkostmi obložena, obup dihajoča žena, ki se ji pravi skrb. Tudi vi imate ženo in otroke: ej, kako je fina, nežna, kakor vrtna roža, in otroci kakor angelčki z debelimi ličeci in dolgimi lasci. Pa kako ne? Kaj dela vaša žena? Od jutra do večera ima pod milim nebom samo varovati svojo snežnobelo kožo pred solničnimi žarki, proučevati najnovejše kroje za obleko in si izbirati sredstva, ki jo storijo mično in ji ohranijo lepoto in nežnost. Kaj delajo otroci? V naročaju pestern in čuvaric rastejo v lepe cvetke, in komaj bodo količkaj veliki, že jih čakajo guvernante in učitelji, da začno rano z izobraževanjem, da bodo kdaj ravno tako prijetno življenje uživali, kakor je vi sedaj. — Veste torej, kaj je siromak? Tega ne morete vedeti. To vé le tisti, ki je okusil grenkost njegovo, ki je čutil težo njegovega bremena, v čegar dušo je zasadil obup svoje ostre kremplje.

Mislite si, da nimate ne le palače, ne le hiše, ne le čistega, zdravega stanovanja, temveč niti — strehe nimate! In dalje: mislite si, da pogrešate ne samo bogatih jedij in dragih pijač, ne samo dobre tečne hrane, temveč celo dovoljne množine suhega kruha, da si ohranite življenje. Poleg tega si mislite, — ako si morete sploh kaj takega misliti — da ste izdelani, da je življenja moč v vas izrabljena, da se komaj po koncu držite od same slabosti. Vrh tega pa si še predstavljajte v duhu bolečine dušne, ko zrete okrog sebe in se vas za vsak hlačni žep držijo drobne ročice otročičev, in poleg vas stoji zavita v slabe cunje žena z dojenčkom na prsni in drgetá mraza... Vsi v takem stanju, da ne smejo med ljudi... To je siromak.

* * *

Poleg svoje velike bede sem pa — zločinec. Ha, vi me debelo gledate; kako vam gledajo oči plašno! Ne bojte se, ne storim vam nič žalega! Haha, — mislite, da sem brez srca, da sem dušo prodal kakor vi? No, čujte, kako sem prišel do tega krasnega primka, ki me diči sedaj pred svetom, da se me ogiblje, kakor gobavega.

Znotraj v želodcu nobene gorkote, notri vse prazno, kri mrzla po žilah, zunaj pa še veliko huje. Peči nismo imeli. Moja draga ženka — da bi bil tam, kjer je ona! — bila je ravno povila dete. V podzemski sobi je bilo mraz, da se je kadilo iz ust in nosa. Bilo je še dva dni pred časom, ko je treba plačati stanarino, — hišna gospodinja je ostra stara gospa, toda strašno bogata, ne vem, koliko hiš ima na Dunaju. — Jaz sem bil ravnokar vstal iz bolniške postelje, ležal sem štiri tedne, toda vstal sem zato, da je legla žena nanjo... Tedaj sem vzel vse cunje, kar sem jih dobil, in sem znesel nanjo, da bi je ne zeblo. Hu, bilo je mraz! Sam pa sem sedel v kot, stisnil med kolena petletnega Francka in triletno Tončko, da bi ju malo ogrel. Jej, kako sta dobri stvarci jokali! Francek je bil bistra glavica, in ko je videl mamó ležečo, je mislil maliček, da bo umrla. Eh, bil je jako bister in lep fantek... Prav mami je bil podoben, oči kakor ona, nosek — kakor ona, lase pa je imel moje. Pa Tončka je začela ravno tako jokati, ko je videla, da Francek joka. In jokala sta oba. Koliko sem imel dela in truda, da sem ju potolažil — ti stvarci! Pa, ko sta utihnila, sta me pogledala oba naenkrat v oči, in Francek mi je dejal: „Ata!“ Ne, tega nisem mogel prenesti! — Klel in pridušal bi se, zdobil bi celi svet, vse, vse bi zdobil, pobil bi vse, ki sedijo pri najboljših, gorkih jedéh, — jaz pa nimam niti skledice tople juhe, da bi jo dal otrokoma. Vi ne veste, kako grozno

je za očeta, ako ga otročič prosi jokaje kruha, in oče mu ga ne more dati!

In prijel sem vsakega za jedno roko ter jima začel govoriti, da bodeta kmalu sita, da naj le počakata. Naposled sem ju potolažil. Med tem pa se je vzbudila žena in otrok poleg nje. Milo me je pogledala . . . grozovito jezo in brezmejen srd sem občutil takrat pri njenem pogledu do celega sveta. Ona, taka blaga, zlata duša in tako trpi! Ali sem jaz kriv? Kdo je kriv? — Svet, svet, ta bogati, lepi svet! — Ni hotela nič prositi, dobro vedoč, da bi mi zvečala žalost; a saj mi jo je ravno tako s tem pogledom. — Otrok je začel vekati. Kako naj črvček ne joka, — nedolžna živalca, ko je lačen, in mati poleg njega nič manj in mu ne more dati živeža? In kakor bi kdo ustrelil poleg mene, tako me je ta glas otrokov pognal kvišku. Hotel sem poskusiti zadnje.

Vzel sem skledico — majhno, iz katere sem pred meseci kavo pil, in izginil skozi duri. Žena je klicala za menoj, otroka sta hotela za menoj, bilo jih je strah samote, saj mama je bila v postelji. S trudom sem se izmuznil. Kje so tisti časi, ko sem zajemal juho iz skledice, ko mi je žena skuhala opoldne! Takrat sem zaslužil v tovarni, zdaj sem pa bolan, — nobene pomoči od nikoder.

Stopil sem v bližnjo gostilno in šel naravnost v kuhinjo. Ondi bi bil morda dobil skledico juhe, — pa bila je gospa gostilničarica zraven. Povedala mi je, da je toliko gostov, da ne more prav nič dati, ker že nedostaje juhe. Dobro vem, kako je vskipela v meni kri, — saj mnogo je nisem imel — in kako sem pogledal debelo žensko. Kar odcapljala je, majaje se kakor raca.

Ženske — kuharice in krščence — pa so me zvedavo gledale. Malo je manjkalo in skočil bi bil k prvi pred menoj, ji iztrgal iz rok žlico in začel jesti, jesti, potem pa bi bil nesel še domov — svoji ženki, svojima črvčema. — Pa premagal sem se . . . Nisem-li junak?

Na poti domov nisem vedel, kaj se v meni godi. Bilo mi je, kakor bi me doma nihče ne čakal, kakor bi ne imel več žene,

ne otrok. Čudno se mi je zdelo vse, kar sem videl pred seboj na cesti. Kakor bi zrl prvič to v življenju. Gledal sem nemo pred se. Pozor pa mi vzbudi na levi strani ceste črno oblečen stražnik med hišnimi vrati. Ne vem sam kako, ne odkod, ne kdaj — le to vem, da mi je šinila čudna misel v glavo.

Stopil sem čez cesto v hišo. Črni stražnik z bogatimi srebrnimi okraski na ramenih in z belimi rokavicami me je čudno pogledal; no, jaz se nisem zmenil za takove poglede. — Navajen sem jih kakor pes palice.

Vrh stopnic je stal drug tak stražnik. Gledal me je, a zinil ni nič. V mrliški sobi je spala na visokem odru med zelenimi cipresami v voščeni svetlobi — stara ženica — hočem reči — gospa. In kdo vé, ali me je vrag nahujskal preje, ali kaj, — na sklenjenih prstih se je blisketal prstan, lep, velik, dragocen, — jú, jú, — kako je bil krasen! In kamen . . . Dve sto, tri sto . . . Vrag vedi, kako sem s ceste vohal ta prstan! . . .

Pokropil sem staro gospo. Bog ji daj večni mir in pokoj! Na tem svetu se ji najbrže ni slabo godilo, — no, vse drugače nego moji ženki — Bog ve, ali spi doma, ali me težko čaka? — moram iti. Z Bogom, stara gospa!

Ej, kako me je gledala . . . Ne verjamete? Kakor sem siromak, ne lažem. Gledala me je. Skozi špranjo levega očesa me je gledala. Pa nič se nisem bal tega pogleda. Milo, dobro mi je delo.

In odšel sem. Z Bogom, stara gospa!

Šel sem domov. Domov? Da, saj dva dni imamo še dom. Spomnil sem se, da imam ženo doma, pa Francka in Tončko. Ob enem pa sem zapazil zopet, da nesem v roki prazno skledico. Pri srcu me je nekaj zbolelo. Na dnu sem čutil čuden strah in skrb. Na misel mi je prišla . . . smrt. Glad in — smrt! Ali ni mogoče, da se to zveže kakor mati in hči? Smrt vsled — gládú? Je-li mogoče kaj takega? Je mogoče in . . . Groza me je obšla, po koži sem čutil mrzloto, ki se je razširila od temena čez ves život do nog.

Drl sem proti domu. Skledica mi je zlezla izpod pazduhe in padla z glasnim žvenketom

na tlak ter se razbila na kosce. Čutil sem — ne videl — da postajajo ljudje in zró črepinje in — mene. Toda meni ni dalo mirú. Žena, otroka in — glad — smrt. Doma sem našel otroka speča na tleh, jeden poleg drugega. Žena je tudi spala. Hvala Bogu! Na licih otročičev sem opazil sled jokú. Ubogi živalci sta zaspali v joku!

Stopil sem k postelji, nagnil se čez ženo k dojenčku. Žena je čutila in me pogledala.

„Kako mi je bilo dolgčas . . . Si torej prišel?“ — Glas je bil slab, tih, zame kakor bi mi dušo trgal na kose od jada. In ta pogled! O koliko trpljenja, koliko bolečin in koliko potrpežljivosti in koliko ljubezni mora biti, da stvari tak pogled! In zdaj sem opazil, da je bila suha, bléda, — tega nisem videl preje. Čudno. Grozno, čimdalje več vidim, čimdalje hujše se mi razgrinja pred očmi — beda. O Bog! . . .

Nisem mogel gledati žene. Vsedel sem se v kot in začel misliti. Misliti! Kaj sem mislil, je težko povedati. Bilo mi je, kakor da sem v grobu . . . Vse tiho krog mene. Zunaj je hudo medlo. Nad oknom so se pokazale od časa do časa noge ali krilo mimo hitečega gospoda ali gospe. Sem-li živ ali mrtev? Stresnil me je mraz. O, da bi bil mrtev! Sedel sem in sedel, — mislil in mislil. In čim bolj sem tuhtal, kako bi se dvignil iz tega groba, — ne, ne, nisem mislil nase, mislil sem na ženo, na otroke, čimdalje sem to premišljeval, tem manj sem vedel, kaj mi je začeti.

Nad oknom se je zablščalo. Prižigalec je razsvetlil cesto. Plinova luč je padla skozi visoko okno na otroka, ki sta še vedno spala. To je bila dobrotá! In pri tem novem prizoru se mi je strašno zgrozilo, po celem životu me je oblila zona, — zdaj se mi je res zdelo, kakor da sem v grobu. Čutil sem, kako so se mi celo lasje zježili. Vse mrtvo! — Ne, ven, ven — odprl sem vrata in tiho odšel.

Ali je žena čula ali ne, ne vem. Najbrže je bila zopet od slabosti zaspala.

Stal sem zunaj na cesti. Sneg je gосто padal in — mraz je bilo. Stal sem nekaj

časa ne vedoč, kam naj se obrnem. Pogled mi je padel v nizko okno in skozi okno na — moja otroka. Plinova luč ju je oblivala. Kakor v grobu . . . Grozno; proč od tod!

Drl sem proč od doma. Zdajci mi pade v glavo misel. Ne vem, kako to, da tega nisem takoj premislil. Pozabil sem že na to, kar sem videl pred več urami. — V snegu, bliščečem se v plinovi luči, sem videl — prstan. A ni bil v snegu . . . Ne, bil je na — voščeni roki . . .

* * *

Hiša žalosti — hiša bogastva. Mene zanima le drugo. Sorodniki so žalostni, ko jim umre stara mati, oziroma mati, oziroma sestra, teta. Žalost jim napolnjuje srce, pišejo vsaj tako na mrtvaškem listu. Ko prihajajo znanci, znane gospe in gospodje, ter jim izražajo svoje sožalje, tedaj jim je srce tako polno žalosti, da si ne morejo kaj, da ne bi potegnili iz žepa lepo svilenó ruto in si zakrili obraz z njo. Ali je kaj solz v očéh, da se brišejo? Mogoče, saj gosposki ljudje, nežne gospe in gospodične, so iz otročjih let naučene in privajene jokati in smejeti se, — kakor nanesó okolnosti. In ne bi bilo olikano, ko ne bi imele solzá v očéh, ko jim umre stara mati, oziroma mati, oziroma sestra, teta.

Mene pa to nikakor ne moti. Dobro vem iz izkušnje, da rosijo te solze le toliko časa, dokler ne zagrebe grobar krste v jami do vrha. Potem pa pride čas žalovanja — na zunaj, notri pa ne vem kaj. In navadno so take stare gospe, stare mamice, tetke, mamice bile denarne. In to je prav imenitna opomba.

Toda, kam sem zagazil v svoji raztresenosti?

Hotel sem le povedati, da je bila stara gospa na odru tudi taka stara mati, oziroma mati itd. Ženica je zapustila gotovo lepe denarce hčeri, vnukom. Taki gosposki vnuki, hčere in dr. pa nečejo biti pred svetom lačni denarja, najljubše jim je, ako sodi svet o njih, da jim ni prav nič na bogati oporoki. Zato pa se spodobi, da se natakne stari

materi, oziroma materi, teti na prst bliščeč prstan. Naj gre ž njo v grob! Naj ga ponese ubožica pod zemljo seboj. Saj je zaslužila!

In ta prstan mi je bil pred očmi.

Črnega stražnika ni bilo med vrati. Sreča. Tiho sem se zmuznil po veži in po stopnicah v prvo nadstropje. Bilo je že precej pozno. Nikjer človeka. Na pozlačenih svečnikih je svetila plinova luč. — Ta plinova luč! — Takrat sem opazil prvič, da so vrata vsa črno preprežena. Polotil se me je strah. Hiša žalosti! Kaj hočem tu? Česa iščem? Šele zdaj sem se zavedel, kaj hočem. Po vsem telesu me je tresel mraz in bal sem se samega sebe. Tam notri spi — stara gospa . . . Zakaj jo motim? Ali ji ne privoščim miru po dolgoletnem uživanju in pehanju v svetu? Kdo pa sem, da se drznem k njej? — Kdo je ona? — Jaz sem siromak, a ona — no, ona Bog ve kaj je? Toda — truplo je še bogato. Čemu bogastvo na mrliču? Čemu prstan na kosti? — Naprej! — Bog ve, ali še spi doma žena? — Naprej!

Stal sem pred krsto. Nikogar ni pri stari gospej. Čudno naključje! Sredi temnih cipres in svetlo-zelenih drevesc spava. Okrog in okrog debele voščene sveče. Nad glavo srebrnoobšito črno nebo. Ej, žalostno, žalostno! In stara gospa? Lepi beli lasje so se bliščali v luči. Črna svilena obleka se je lesketala. — Kako drago! In — v zemljo pojde vse to? V koščenih suhih rokah je drag srebern križ. — Ni malo stal. A vse to ni nič. — Prstan, prstan! Kako se preminjajo barve v plapolajoči voščeni luči! Kako čisto zlato je to!

Križ naj ima, potrebna ga je. Prstana pa ne potrebuje. — Stopil sem med ciprese . . . Hu, kako je mrzla! Ubožica, v življenju te ni nikdar zeblo, — zdaj te zebe. Vse ob svojem času. Trde so bile roke. Komaj sem ji razklenil prst. Gledala me je izpod levega očesa. Hud ni bil ta pogled. Samo, samo — čuden. Kaj si huda, gospa? Saj ne potrebuješ prstanov v grobu, moja žena in otroci pa so gladni in mraz jim je, kakor — tebi. No, le pusti!

Zdajci sem začul skozi zagrnjena vrata govor. Bil je stražnik. Pusti, gospa, da vzamem prstan! — Tako.

Z Bogom! Pomolil bom za tvojo dušo, ko nakupim kruha in tople juhe za svoje drage. Z Bogom! Ne bodi huda, gospa! — Ej, čudno me je gledala. Ali mi je bila še sedaj nevoščljiva, da imam tako krasen prstan? — Ha, malo mrzel je.

Pustil sem jo samo sredi temnih cipres v voščeni luči. Nihče me ni videl.

Korakal sem proti domu. Sneg je ponehal. Zazibal sem se v sladke sanje. Mislil sem, kako bom plačal stanovanje, nakupil drv in živeža. Na cesti ni bilo nikogar. Vse tiho.

Kar začutim korake za seboj. Prstan sem nataknil, — sam nisem vedel, zakaj sem tako storil — na prst in vtaknil roke v žep. Koraki so se bližali. Nekdo je zavpil za menoj. — Mene se je lotil strah. Kdo je? — Nisem si upal pogledati nazaj.

Kar me prime nekdo za rokav. Pogledam. — Bog nebeški! — bil je policijski stražnik. — Sam ne vem, kako je to prišlo, kako se je zgodilo, da me je stražnik prijel. Potegne mi roko iz žepa. Na prstu se zaleskeče v plinovi luči — prstan stare gospe. O Bog!

* * *

Bil sem v ječi. Čez nekaj dnij dobim od jetničarja poročilo, da je moja žena — mrtva, mrtev — njen dojenček — mrtva Francek in Tončka. — Glad — in smrt! Mraz, strah, skrb in — smrt!

To je lepa povest, kaj ne? Haha, vse mrtvo! Tako se končavajo kaj rade žaloigre na odru pred bogato gospodo. To je zanimivo, mično.

Bil sem sam. V ječi sem se najedel in mrazilo me tudi ni. Čudno, bil sem miren, kakor bi se bilo to zgodilo pred desetimi leti, a zgodilo se je predvčerajšnjim. Od časa do časa pa se me je lotila taka žalost, da bi se bil obesil, ako bi bil imel vrv pri rokah. Vse mrtvo in — jaz sam. Jokal sem nato kakor otrok, kakor moj — Francek. Česa naj še iščem na svetu?

Ali veste sedaj, kaj je siromak?